

## **Тема 12. Психологічна діагностика**

### **План:**

1. Психодіагностика – застосування та обмеження
2. Типи діагностичних методик.
3. Формалізовані методики
4. Малоформалізовані методики

### **1. Психодіагностика – застосування та обмеження**

**Психологічна діагностика** – наука про конструювання методів оцінки, виміру, класифікації психологічних і психофізіологічних особливостей людей, а також про використання цих методів у практичних цілях.

Можна виділити дві функції психологічної діагностики – наукову та практичну. Перша, наукова функція, являє собою діяльність по конструюванню психодіагностичних методик. Оскільки їх використовують у практичних цілях, до них пред'являються особливі вимоги: вони повинні бути точними та об'єктивними.

**Психодіагностичні методики** – це специфічні психологічні інструменти, призначені для вимірювання та оцінки індивідуальнопсихологічних особливостей людей. Друга функція психодіагностики реалізується практичними психологами, які використовують діагностичні методики. Практичні психологи вимірюють, аналізують, оцінюють індивідуальні особливості людини або виявляють відмінності між групами людей, об'єднаних за будь-якою ознакою. Ці види діяльності практичних психологів називаються постановкою діагнозу і здійснюються задля вирішення певних прикладних задач.

Отже, психологічна діагностика – основа діяльності будь-якого практичного психолога, чим би він не займався – індивідуальним консультуванням, професійною орієнтацією, психотерапією і в якій би сфері він не працював – у школі, клініці, на виробництві, в агентстві по підборі кадрів, системі внутрішніх справ або спорті.

Обидві названі функції психодіагностики (створення методик та їх використання на практиці) не здійснюються ізольовано, часто вони представлені в діяльності одних і тих же спеціалістів. Так, творці методик нерідко не тільки перевіряють їх, але й застосовують на практиці, вирішуючи певні прикладні завдання, що виникають у роботі. З іншого боку, практичні психологи не тільки застосовують вже розроблені діагностичні методики; вони у своїй діяльності нерідко стикаються з необхідністю скласти схему спостереження або сформулювати питання діагностичного інтерв'ю, розробити тест досягнень або біографічну анкету та ін. Тому психологи-практики повинні володіти навичками конструювання таких методик.

Ще один фактор об'єднує творців методик та практиків: в якій би сфері не працював психодіагност (у науково-дослідній або прикладній), він не повинен забувати про те, що психодіагностика становить одну з галузей психологічної науки. Тому без глибоких наукових знань, без розуміння принципів та законів психології не можна займатися психодіагностикою.

Розробка діагностичної методики – складний процес, що істотно відрізняється від життєвих уявлень про те, що досить лише створити завдання або сформулювати кілька запитань і ви вже зможете зрозуміти людину. Помилковою, поверхневою та спрощеною є думка, коли так званим «психологічним тестом» вважається будь-який комплекс завдань, який не має наукового обґрунтування і не пройшов необхідної перевірки. Діагностична методика може принести відчутні корисні результати, якщо вона буде базуватись на певних теоретичних засадах та відповідати встановленим методичним критеріям. Тому створення методик вимагає великої дослідницької та експериментальної роботи.

Однією з гострих проблем сучасної психологічної практики є рівень професійної підготовки фахівців, у тому числі і в області психодіагностики. У зв'язку з цим принципово важливо розуміти, до яких наслідків може призвести використання психодіагностичних методик непрофесіоналами, дилетантами – людьми, далекими від психології та психодіагностики.

Використання діагностичних методик нефахівцями призводить, у першу чергу, до невірних оцінок та висновків щодо психологічних можливостей людей і, як наслідок, до втрати довіри до психологічної діагностики та її методів.

Слід зазначити, що один із симптомів непрофесіоналізму – так звана «діагностоманія», що виявляється у прагненні за будь-яких обставин та якомога швидше поставити «діагноз», зробити висновки по невиразним та недостатнім ознаками. Діагностоманія – це компенсація низької кваліфікації психодіагноста. Вона часто супроводжується надмірним, але недостатньо осмисленим використанням спеціальної психологічної термінології, невмінням просто і доступно пояснити сенс діагностичних показників та зробити на їх основі адекватні висновки.

Ще один прояв непрофесіоналізму – уявлення, що результати та висновки, отримані за допомогою психодіагностики, можна використовувати у якості беззаперечних рекомендацій. Але фахівець розуміє, що результати будь-якої методики повинні бути включені у комплексну оцінку, що включає різнобічну інформацію про індивіда. Це означає, що оцінка індивідуально-психологічних якостей повинна базуватись ще й на інших параметрах – спостереженні, аналізі біографії, вивченні цінностей тощо.

До непрофесіоналізму можна віднести також неправильне уявлення про можливості застосовуваних психодіагностичних методів, абсолютизація отриманих даних. Некваліфікований користувач розглядає діагностичні показники випробуваного як абсолютно об'єктивні, що остаточно визначають всю його майбутню діяльність, так би мовити, пророкують навчальні та професійні успіхи.

Спеціаліст-психодіагност розуміє можливості і обмеження своїх методик, ті допущення, які були зроблені при їх розробці, можливі помилки при використанні різних типів методів та ймовірність їх здійснення.

Психодіагностичні методи і методики застосовуються в різних сферах практичної діяльності людини. Перерахуємо деякі з них.

**1. Однією з основних є сфера освіти і виховання.** Психологічна діагностика виступає як обов'язковий етап та засіб вирішення багатьох практичних завдань, що виникають в освітньо-виховних установах. Серед них слід вказати такі, як:

- контроль за інтелектуальним та особистісним розвитком учнів;
- оцінка шкільної зрілості;
- виявлення причин неуспішності;
- відбір в школи та класу з поглибленим вивченням певних предметів;
- вирішення проблем важких дітей (з поведінкою, що відхиляється, конфліктних, агресивних);
- професійна орієнтація тощо.

**2. Психодіагностика активно використовується в області медицини, зокрема в психіатричних, неврологічних, наркологічних клініках.** Діагностичні методи дослідження психологічних особливостей пацієнтів розглядаються як допоміжні, спрямовані на уточнення діагнозу, що виставляється лікарем. Ці методи розробляються і розвиваються в рамках спеціальних галузей психології – клінічної психології, патопсихології та нейропсихології. Значну роль у клінічному діагностичному обстеженні відіграють методи спостереження і бесіди, що дозволяють виявляти відтінки психічного і фізичного станів хворого, деякі особливості його 92 особистості, факти симуляції і дисимуляції тощо. Поряд з ними застосовуються і експериментальні методики, спрямовані на виявлення порушень пізнавальної діяльності (сприйняття, пам'яті, мислення), емоційно-вольової сфери та деяких інших особливостей. Психодіагностичне обстеження пацієнтів проводиться, по-перше, для уточнення або встановлення діагнозу захворювання; по-друге, для оцінки ефективності терапії; по-третє, для з метою трудової, військової та судової експертиз.

**3. Ще одна область практичного застосування психодіагностики – психологічне консультування, метою якого є надання допомоги у вирішенні певних психологічних проблем.** Підкреслимо, що у даному

випадкові мова йде про допомогу індивідам, які не мають патологічних порушень, тобто перебувають в рамках медико-біологічної норми, але при цьому мають труднощі психологічного характеру. Це можуть бути проблеми дітей (невпевненість у своїх силах, негативізм, страхи тощо), учнів (шкільна дезадаптація, неуспішність, поведінка, що відхиляється), дорослих (втрата сенсу життя, низька самооцінка, конфліктні відносини з оточуючими, порушення дитячо-батьківських відносин). Психологічний діагноз в консультативній практиці ставиться як на основі спостереження і бесіди, так і показників спеціальних методик; його правильність залежить від того, наскільки успішною була взаємодія психолога з клієнтом, і забезпечується розглядом діагностичних результатів в контексті цілісного процесу розвитку індивіда.

**4. Психодіагностика широко використовується для вирішення проблем, що належать до сфери трудової діяльності.** Це проблеми професійного відбору, професійного консультування, організації професійного навчання, оптимізації професійної діяльності за рахунок раціонального розподілу кадрів, виявлення причин браку, виробничого травматизму тощо. Роль психодіагностики в роботі психолога, пов'язаного з будь-якою професійною сферою, змінюється в залежності від типу професії, але вона повинна бути обов'язковим етапом, який виконує найважливішу функцію – допомогти кожному знайти своє місце у сфері праці і стати у обраній роботі професіоналом високого рівня.

**5. Практичне застосування психодіагностики набуло широкого поширення у проведенні судово-психологічних експертиз.** Діяльність психолога – судового експерта вимагає не тільки володіння діагностичними методами і методиками, але й знань у галузі судовопсихологічної та психіатричної експертизи. Суспільна значущість діяльності психолога – судового експерта, впливає на високі вимоги до його особистості, які в цілому можна позначити як наявність особистісної та культурної зрілості. Від компетентності проведення та використання результатів судово-

психологічної експертизи багато у чому залежать якості судочинства, а також дотримання прав та інтересів громадян.

6. Крім перерахованих сфер практичної діяльності людей, які традиційно мають потребу у використанні психодіагностики, її методи все частіше знаходять застосування **в армії, поліції, спорті, в комерційних структурах, для підвищення ефективності управлінської і групової діяльності тощо.**

## **2. Типи діагностичних методик.**

Засоби, які має сучасна психодіагностика, за своєю якістю можна поділити на дві групи:

- 1) формалізовані методики;
- 2) малоформалізовані методики.

До формалізованих методик відносяться:

- тести; • опитувальники;
- методики проєктивної техніки;
- психофізіологічні методики.

**Для них характерні:**

- певна регламентація;
- об'єктивізація процедури обстеження або випробування (точне дотримання інструкцій, строго певні способи пред'явлення стимульного матеріалу, невтручання дослідника в діяльність випробуваного тощо);
- стандартизація (тобто встановлення однаковості проведення обробки та представлення результатів діагностичних експериментів);
- надійність (можливість отримання однакових результатів у одного й того ж випробуваного при повторному тестуванні);
- валідність (здатність тестової методики вимірювати необхідну психологічну характеристику). Формалізовані методики дозволяють зібрати діагностичну інформацію у відносно короткі терміни і в такому вигляді, який дає можливість кількісно та якісно порівнювати індивідів між собою.

До малоформалізованих методик слід віднести:

- спостереження;
- бесіду;
- аналіз продуктів діяльності.

Ці методики дають дуже цінні відомості про досліджуваного, особливо коли предметом вивчення виступають психічні процеси і явища, що мало піддаються об'єктивізації (наприклад, погано усвідомлювані суб'єктивні переживання, особистісні смисли) або є надзвичайно мінливими за змістом (динаміка цілей, станів, настроїв тощо). Слід мати на увазі, що малоформалізовані методики дуже трудомісткі (наприклад, спостереження за піддослідним здійснюється іноді на протязі декількох місяців) і в більшій мірі засновані на професійному досвіді, психологічній підготовленості самого психодіагноста. Тільки наявність високого рівня культури проведення психологічних спостережень, бесід допомагає уникнути впливу випадкових і побічних факторів на результати обстеження або випробування.

Малоформалізовані діагностичні методики не слід протиставляти формалізованим методикам. Як правило, вони є взаємодоповнюючими. У повноцінному діагностичному обстеженні необхідно гармонійне поєднання різних методик.

Так, збору даних за допомогою тестів повинен передувати період ознайомлення з обстежуваним (наприклад, з фактами його біографії, інтересами, мотивацією, емоційними характеристиками тощо). З цією метою можуть бути використані інтерв'ю, бесіди, спостереження.

### **3. Формалізовані методики**

Психологічні тести (англ. Test – випробування, перевірка, проба) – це стандартизовані і зазвичай короткі та обмежені у часі випробування, призначені для встановлення кількісних і якісних індивідуально-психологічних відмінностей між людьми. Особливість тестів полягає у тому,

що вони складаються з завдань, на які випробуваний повинен дати певну відповідь.

Тести можна класифікувати за різними критеріями. Тести можна поділити за формою та за змістом.

**За формою** тести можуть бути індивідуальні та групові, усні та письмові; бланкові, предметні, апаратурні та комп'ютерні; вербальні (словесні) та невербальні (несловесні).

**Індивідуальні тести** – це такий вид методик, коли взаємодія експериментатора і випробуваного відбувається один на один. Індивідуальне тестування має свої переваги: можливість спостерігати за випробуваним (за його мімікою, мимовільними реакціями), чути та фіксувати непередбачувані інструкцією висловлювання, що дозволяє оцінити ставлення до обстеження, відзначати функціональний стан випробуваного та ін. Крім того, спираючись на рівень підготовленості випробуваного, можна у процесі взаємодії замінити один тест іншим. Індивідуальна діагностика необхідна при роботі з дітьми, у клініці – для тестування осіб з соматичними або нервово-психічними порушеннями, людей з фізичними вадами тощо. Необхідна вона і в тих випадках, коли потрібен тісний контакт психолога та клієнта. Однак індивідуальні тести вимагають, як правило, багато часу на їх проведення і тому є менш економічними у порівнянні з груповими.

**Групові тести** дозволяють одночасно проводити дослідження великої кількості людей (до декількох сотень осіб). Оскільки інструкції та процедура проведення таких тестів детально розроблені, експериментатор повинен неухильно їх виконувати. При груповому тестуванні потрібно сумлінно дотримуватись технології його проведення. Обробка результатів групових тестів об'єктивізована і не вимагає високої кваліфікації і, як правило, є комп'ютеризованою. Однак слід зазначити і певні недоліки групового тестування. Так, у експериментатора набагато менше можливостей встановити взаєморозуміння з випробуваним, мотивувати та заручитися його орієнтацією на співпрацю. Будь-які випадкові стани випробуваного, такі, як

хвороба, стомлення, занепокоєння і тривожність, що можуть впливати на виконання завдань, набагато важче виявити у груповому тестуванні. В цілому, особи, незнайомі з процедурою тестування, швидше за все покажуть більш низькі результати при груповому тестуванні, ніж при індивідуальному. Тому у тих випадках, коли прийняте за результатами тестування рішення є важливим для випробуваного, бажано доповнити результати групового тестування або індивідуальною перевіркою неясних випадків, або інформацією, отриманою з інших джерел.

**Усні та письмові тести** розрізняються за формою відповіді. Усними найчастіше бувають індивідуальні тести, письмовими – групові. Усні відповіді в одних випадках можуть формулюватися випробуваним самостійно («відкриті» відповіді), у інших – він повинен з декількох запропонованих варіантів відповіді вибрати і назвати ту, яку вважає правильною («закриті» відповіді). У письмових тестах відповіді даються випробуваним або у тестовому зошиті, або на спеціально розробленому бланку відповідей. Письмові відповіді також можуть носити відкритий або закритий характер.

**Бланкові, предметні, апаратурні, комп'ютерні тести** розрізняються за матеріалом, який використовується при тестуванні. Бланкові тести (іншою широко відомою назвою є – тести «олівця та паперу») представлені у вигляді окремих бланків або зошитів, брошур, у яких містяться інструкція із застосування, приклади розв'язання, завдання та графі для відповідей. Бланкові тести можуть застосовуватися як при індивідуальному, так і при груповому тестуванні.

У предметних тестах матеріал тестових завдань представлений у вигляді реальних предметів: кубиків, карток, деталей геометричних фігур, конструкцій і вузлів технічних пристроїв тощо. Предметні тести частіше проводяться індивідуально.

Апаратурні тести – це такий тип методик, який вимагає застосування спеціальних технічних засобів або спеціального устаткування для проведення

дослідження або реєстрації отриманих даних. Широко відомі прилади для дослідження показників часу реакції (реактометри, рефлексометри), пристрої для вивчення особливостей сприйняття, пам'яті, мислення.

**Комп'ютерні тести** – це психодіагностичні методики, розроблені (адаптовані) з урахуванням специфіки та можливостей комп'ютера. Після завершення тестування ви можете отримати інтерпретацію ваших результатів, засновану на тестових нормах. За бажанням, можна отримати інформацію у вигляді графіків, таблиць, діаграм, профілів. Використання комп'ютеру дає можливість мати такі дані, які при інших формах проведення тестування отримати практично неможливо: час виконання окремих завдань тесту, час отримання правильних відповідей, кількість відмов від обраної відповіді, час, що витрачається випробуванням на обмірковування відповіді при відмові від рішення, час введення відповіді тощо. Ці особливості випробування можна використовувати для поглибленого психологічного аналізу результатів, отриманих у процесі тестування.

**Вербальні та невербальні тести.** Ці тести розрізняються за характером стимульного матеріалу. У вербальних тестах основним змістом роботи випробування є операції з поняттями, розумові дії, що здійснюються у словесно-логічній формі. Слід зазначити, що вербальні тести є дуже чутливими до відмінностей у мовній культурі, рівню освіти, професійним особливостям.

**Вербальні типи** завдань найбільш поширені серед тестів інтелекту, тестів досягнень, при оцінці спеціальних здібностей. Невербальні тести – це такий тип методик, у яких тестовий матеріал представлений у наочній формі (у вигляді картинок, кольорів, графічних зображень тощо).

**Невербальні тести** зменшують вплив мовних відмінностей на результат випробування. Вони також полегшують процедуру тестування випробування з порушенням мови, слуху або з низьким рівнем освіти. Невербальні тести широко використовуються при оцінці просторового і комбінаторного мислення. У якості окремих субтестів вони також можуть

бути складовим елементом тестів інтелекту, загальних та спеціальних здібностей, тестів досягнень.

**За змістом тести зазвичай діляться на наступні класи, або напрямки:**

- тести інтелекту;
- тести здібностей;
- тести особистості;
- тести досягнень.

**Опитувальником** називають таку групу психодіагностичних методик, де завдання представлені у вигляді запитань і тверджень та призначені для отримання даних зі слів обстежуваного. Опитувальники відносяться до числа найбільш поширених діагностичних інструментів і можуть бути поділені на опитувальники особистості і опитувальники-анкети. Опитувальники лише відображають ставлення людини до тих чи інших висловлювань, міру його згоди або незгоди з певними фактами або твердженнями.

Особистісні опитувальники за формою бувають груповими і індивідуальними, найчастіше письмовими, бланковими або комп'ютерними. За характером відповідей вони діляться на опитувальники з запропонованими відповідями (закриті опитувальники) і з вільними відповідями (відкриті опитувальники). У закритих анкетах заздалегідь передбачені варіанти відповідей на поставлене запитання. Випробуваний повинен вибрати один з них. Найбільш поширеним є дво- або трьохальтернативний вибір відповідей (наприклад, «так, ні»; «Так, ні, важко відповісти»). Перевагою закритих питань є простота процедури реєстрації та обробки даних, чітка формалізація оцінювання, що важливо при масовому обстеженні. Разом з тим така форма відповіді «примітивізує» інформацію. Нерідко у випробовуваних виникають труднощі, коли необхідно прийняти категоричне рішення. Відкриті опитувальники передбачають вільні відповіді без будь-яких особливих обмежень. Випробовувані дають відповідь на свій розсуд. Стандартизація

обробки досягається шляхом віднесення довільних відповідей до стандартних категорій.

Відкриті опитувальники поряд з достоїнствами (отримання розгорнутої інформації про досліджуваного, проведення якісного аналізу відповідей) мають і певні недоліки: складність формалізації відповідей і їх оцінок, труднощі інтерпретації результатів, громіздкість процедури і великі витрати часу.

Форма відповідей в особистісних анкетах може бути представлена також у вигляді шкали вимірювань. У цьому випадку передбачається оцінка тих чи інших тверджень по вираженості в них якості, представленого шкалою у вигляді відрізка прямої (наприклад, двополюсна шкала: важкий-легкий, хороший-поганий). Зазвичай використовуються шкали з трьома, п'ятьма або сімома підрозділами, позначеними на відрізку прямої. Випробуваний повинен відзначити ступінь вираженості якості, що оцінюється.

За змістом особистісні опитувальники можуть бути поділені на опитувальники рис особистості, опитувальники типологічні, опитувальники мотивів, опитувальники інтересів, опитувальники цінностей, опитувальники установок.

Опитувальники-анкети служать для отримання інформації про людину, що безпосереднього пов'язана з її психологічними особливостями (наприклад, для отримання даних про історію її життя). Вони передбачають жорстко фіксований порядок, зміст та форму запитань, чітке зазначення форми відповідей. Відповіді можуть даватися опитуваним самотійно або у присутності експериментатора. Серед опитувальників-анкет у психодіагностичних цілях широко використовуються біографічні анкети, призначені для отримання інформації про історію життя людини. Найчастіше ці питання стосуються віку, стану здоров'я, сімейного стану, рівня та характеру освіти, спеціальних навичок, просування по службі та інших

об'єктивних показників. Вони допомагають зібрати інформацію, необхідну для достовірної інтерпретації показників тестів.

**Проективні тести** – це група методик, призначених у більшій мірі для діагностики загальних характеристик особистості, а не виявлення окремих її рис. Найбільш суттєвою ознакою проективних методик є використання в них невизначених стимулів, які випробовуваний повинен сам доповнювати, інтерпретувати, розвивати тощо. Наприклад, випробуваному пропонується інтерпретувати зміст сюжетних картинок, завершувати незакінчені висловлювання, давати тлумачення невизначених об'єктів. У цій групі методик відповіді на завдання також не можуть бути правильними або неправильними; можливий широкий діапазон різноманітних реакцій. При цьому передбачається, що характер відповідей обстежуваного визначається особливостями його особистості, які «проектуються» в його відповідях.

Мета проективних методик завжди замаскована, що зменшує можливість випробуваного давати такі відповіді, які дозволяють сформулювати бажане про себе враження.

Розрізняють наступні групи проективних методик:

- методики структурування: формування стимулів, надання їм сенсу;
- методики конструювання: створення з деталей осмисленого цілого;
- методики інтерпретації: тлумачення якої-небудь події, ситуації;
- методики доповнення: завершення пропозиції, розповіді, історії;
- методики катарсису: здійснення ігрової діяльності в особливо організованих умовах;
- методики вивчення експресії: малювання на вільну або задану тему;
- методики вивчення імпресією: перевагу одних стимулів (як найбільш бажаних) іншим.

Особливий клас психодіагностичних методів складають психофізіологічні методики, що дозволяють діагностувати природні особливості людини, зумовлені основними властивостями її нервової системи. За своєю формою більшість психофізіологічних методик є

апаратурними: використовуються як електроенцефалографи, так і спеціальна апаратура.

#### **4. Малоформалізовані методики**

До малоформалізованих методик відносяться спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності.

Метод спостереження. Це найстаріший метод психологічної діагностики. З його допомогою можна отримати значну кількість інформації про людину. При цьому досліднику для проведення спостереження не потрібно згоди з боку спостережуваних і взаємодії з ними. Спостереження застосовується у випадках, коли втручання психолога може порушити процес взаємодії людини із середовищем. Цей метод є важливим, коли необхідно отримати цілісну картину того, що відбувається і відобразити поведінку індивідів у всій повноті.

Об'єктом спостереження можуть бути різноманітні особливості поведінки, зокрема:

- Вербальна поведінка, в тому числі зміст, тривалість та інтенсивність мовлення;
- Невербальна поведінка – експресія очей, тіла, виразні рухи тощо;
- Переміщення людей – дистанція між людьми, фізичні дії (торкання, поштовхи, удари, тощо).

Таким чином, об'єктом спостереження виступають лише ті особливості, які можливо об'єктивно зареєструвати. Іншими словами, дослідник не спостерігає за властивостями психіки, він реєструє лише доступні для фіксації прояви поведінки.

Бесіда – це метод збору первинних даних на основі вербальної комунікації. Мистецтво використання цього методу полягає у тому, щоб знати, які задавати питання, як переконатися в тому, що можна вірити отриманим відповідям. Одним з найбільш поширених видів бесіди є інтерв'ю.

Інтерв'ю – це проведена за певним планом бесіда, що передбачає прямий контакт інтерв'юера з респондентом. За формою воно буває:

- вільне (бесіда без суворої деталізації питань, але за загальною програмою: є досить чітка стратегія та визначена тема бесіди, тактика, тобто конкретні засоби досягнення визначеної мети, є вільною);
- стандартизоване (з детальною розробкою всієї процедури, включаючи загальний план бесіди, послідовність питань, варіанти можливих відповідей: стійка стратегія і тактика);
- частково стандартизоване (стійка стратегія, а тактика більш вільна).

Діагностичним цілям більшою мірою відповідає стандартизована форма інтерв'ю, оскільки дає можливість отримати інформацію, яку можна порівнювати, обмежує вплив сторонніх впливів, дозволяє у повній мірі і в потрібній послідовності відпрацювати всі питання. Однак слід застосовувати його тільки тоді, коли респондент охоче співпрацює з психологом. У іншому випадку результат може бути незадовільним, оскільки стандартизоване інтерв'ю багатьма людьми сприймається як ситуація екзаменаційного опитування, що обмежує прояви безпосередності і щирості відповідей. В залежності від цільового призначення інтерв'ю поділяють на діагностичні та клінічні.

**Діагностичне інтерв'ю** – це метод отримання інформації загального змісту, воно спрямоване на зондування різних аспектів поведінки, властивостей особистості, характеру, а також життя взагалі: з'ясування інтересів та здібностей, положення в сім'ї, ставлення до батьків, братів і сестер тощо. Воно може бути керованим та некерованим (сповідальним).

**Клінічне інтерв'ю** – це метод терапевтичної бесіди, який допомагає людині усвідомити свої внутрішні труднощі, конфлікти, приховані мотиви поведінки. У психодіагностиці існує ще один спосіб отримання інформації про людину – це кількісно-якісний аналіз документальних і матеріальних джерел, що дозволяє вивчати продукти людської діяльності.

Під поняттям «документальне джерело» розуміються:

- листи;
- автобіографії;
- щоденники;
- фотографії;
- записи на кіно- і відеоплівці;
- творчі результати в різних видах мистецтва;
- матеріали різних засобів масової інформації (газети, журнали, інтернет тощо).

При вивченні документів часто використовують метод контент-аналізу («аналіз змісту»). Цей метод дозволяє подолати суб'єктивізм дослідника, виявити достовірну інформацію і досить точно її реєструвати. Вперше він почав застосовуватися у 20-х рр. минулого століття для обробки матеріалів засобів масової комунікації. Це більш-менш формалізований метод аналізу документів, коли на основі гіпотези дослідника у документальних матеріалах виділяються спеціальні одиниці інформації, а потім підраховується частота їх вживання. Таким чином, основна процедура контент-аналізу пов'язана з перекладом якісної інформації на мову цифр та підрахунків. З цією метою виділяються два типи одиниць: смислові, або якісні одиниці аналізу і одиниці рахунку, або кількісні.

У психологічній діагностиці контент-аналіз найбільш часто використовується у якості допоміжного методу або процедури обробки даних, отриманих при інших дослідженнях. З його допомогою піддаються аналізу мовні повідомлення випробуваного, які супроводжують практично будь-які діагностичні обстеження, особливо при індивідуальній процедурі. Саме контент-аналіз може застосовуватися при обробці даних, отриманих при використанні проєктивних методик (наприклад, ТАТ, методика Роршаха, техніка завершення висловлювань); інтерв'ю, змісту бесід, іншої мовної та письмової продукції; відкритих питань анкет тощо.